

Birher Nándor

Adalékok a gondoskodáspolitikai elméleti megközelítéséhez

Toward a Theoretical Framework of Care Policy

Összefoglalás

A tanulmány a gondoskodáspolitikai kihívásait és lehetőségeit vizsgálja a modern politikai és gazdasági keretek között. A történeti és kortárs nézőpontok kritikai elemzésével a cikk feltárja, hogyan képes a gondoskodáspolitikai kezelni a társadalmi egyenlőtlenségeket, a demográfiai változásokat és a gazdasági fenntarthatóságot. Az elemzés hangsúlyozza a gondoskodáspolitikai transzformatív megközelítésének szükségességét, kiemelve az egyenlőség, a hozzáférhetőség és a hosszú távú társadalmi jólét fontosságát.

Kulcsszavak: gondoskodáspolitikai, társadalmi egyenlőtlenség, demográfiai változás, gazdasági fenntarthatóság, politikai keretek, egyenlőség

Summary

The paper explores the challenges and opportunities of care policy in the context of modern political and economic frameworks. By critically engaging with historical and contemporary perspectives, the study examines how care policy addresses social inequalities, demographic changes, and economic sustainability. The analysis emphasizes the need for a transformative approach to care policy, advocating for frameworks that prioritize equity, accessibility, and long-term societal well-being.

Keywords: care policy, social inequality, demographic change, economic sustainability, political frameworks, equity

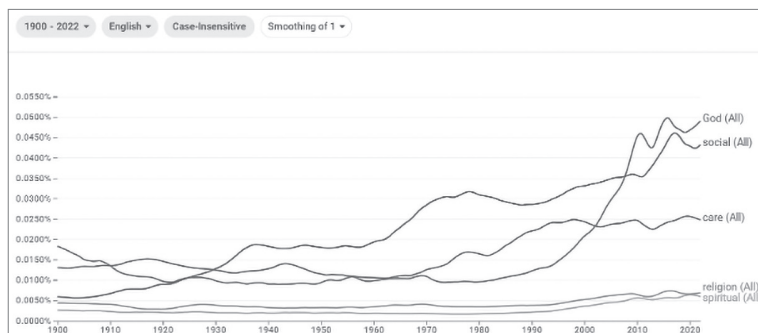
„Az eseménytér minél összetettebb, annál nagyobb integrációra ad lehetőséget”

PROF. DR. BIRHER NÁNDOR, egyetemi tanár, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Karának dékánja (birhernandor@gmail.com).

PROBLÉMAFELVETÉS

Kiindulópontunk, hogy a társadalmi élet több területén is egyre nagyobb hangsúlyt kap a vallásosság és a lelkiiség kérdése (Oshandler, 2014). A korábbi, vallástalanságra, jól szervezett „hangyaboly fogalomra” (Prohászka, é.n.) épülő, marxista alapú társadalom-szervezés, amelyet Prohászka Lajos a gyűlölet erkölcsére épülő rendszernek nevez, egyre kevésbé életképes. A releváns szavak (God, religion, spiritual, social, care) előfordulási gyakoriságát vizsgálva szignifikánsan emelkedő szóhasználati gyakoriságot láthatunk az alábbi ábrákon. A Google ngram viewer¹ alkalmazás használata ugyan nem jelent kétséget kizáró reprezentatív mintát, azonban jól illusztrálja az egyes nyelveken az adott szavak, ill. ngramok használati gyakoriságát és annak időbeli változását. Az ábrákból látszik, hogy a valláshoz, lelkiiséghez és a gondoskodáshoz kötődő szavak használata jelentős mértékben nőtt az elmúlt időszakban². Elemzésünkben megvizsgáljuk, hogy az angol nyelvben látható trendek mögött milyen a szociális területet és a teológiát érintő szakmai változások állnak.

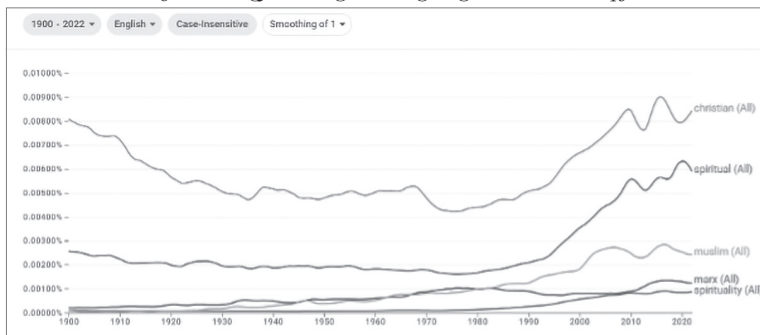
1. ábra: A releváns szavak (God, religion, spiritual, social, care) előfordulási gyakorisága a Google ngram viewer alapján³

Forrás: Google ngram viewer

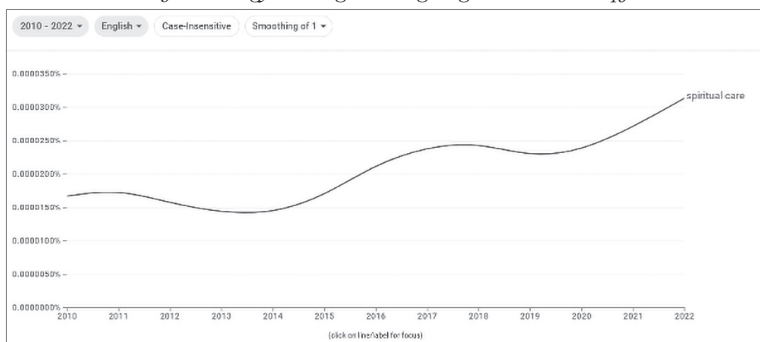
A második ábrán részletesebben láthatjuk, hogy a keresztény és lelkiiség szavak használati gyakorisága növekvő tendenciát mutat, ugyanúgy, ahogy a 3. ábrán látható „spiritual care” bigramm is. A harmadik ábra időtengelye, eltérően az előző két ábrától, 2010-től kezdődik. A negyedik ábra, ugyanezen időtávon a „spiritual care” és a „social work” bigrammokat veti össze, és jól mutatja, hogy ugyan jóval magasabb (hosszvetőlegesen tízszeres) a social work szóösszetétel használati gyakorisága, mint a spiritual care használati gyakorisága, azonban a trendek a social work esetében csökkenőek, a spiritual care esetében pedig növekvőek⁴.

2. ábra: A releváns szavak előfordulási gyakorisága a Google ngram viewer alapján⁵

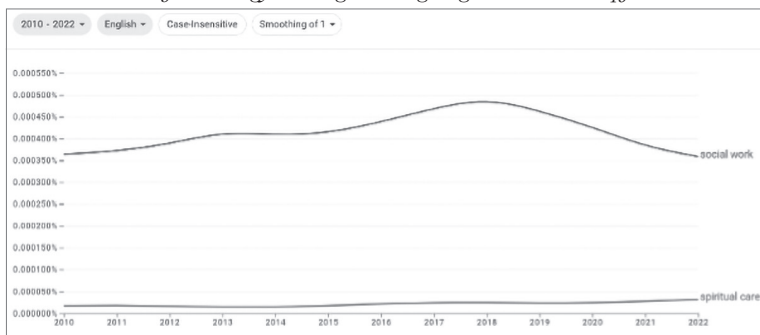
Forrás: Google ngram viewer

3. ábra: A releváns szavak előfordulási gyakorisága a Google ngram viewer alapján⁶

Forrás: Google ngram viewer

4. ábra: A releváns szavak előfordulási gyakorisága a Google ngram viewer alapján⁷

Forrás: Google ngram viewer

A témafelvetést követően az alábbi kérdésekre keressük a válaszokat:

- észlelhető-e, hogy a társadalomtudományok, ezen belül a szociális kérdéssel foglalkozó tudományok területén a teológia fogalomtára is egyre nagyobb helyet kap?

- azonosítható-e változás a korábban a liberális, marxista ideológiák mentén kialakított szociális munka területén a spiritualitással kapcsolatban?
- van-e szerepe a vallásnak, mint szabályozó elvnek az újonnan megjelenő, a szociális munkát teológiai szemléletmóddal is kiegészítő, a spiritualitást fókuszba helyező gondoskodáspolitikában?

A „TEOLÓGIAI” FOGALOMTÁR

Az elmúlt időszak a tudomány fogalmak tisztázására, a világos fogalmi keretek meghatározására épült. Az egyes tudomány-területek, tudomány-ágak tiszta fogalomrendszert alkottak. A teológia, filozófia, társadalomtudományok mindegyike kialakította a saját rendszerét. Így a teológia és az egyéb tudományok módszertana, fogalomkészlete, és kölcsönös elfogadottsága egyre távolabb került egymástól.

A kérdést sok oldalról körül járta az irodalom, rámutatva arra, hogy ennek a fajta szekularizációnak legalább négy, egymást követő lépése volt, amelyek

- a reformációban,
- a nemzeti forradalmakban a francia felvilágosodást követően,
- az ipari forradalomban
- és a nemzetközi munkásmozgalom kialakulásában (Fix – Fix, 2002) öltöttek formát.

Természetesen az egyház és az állam eltávolodása különböző mértékben és módokon valósult meg, amíg Németországban megmaradtak a nagy (legalábbis formálisan) vallási-lag elkötelezett szociális intézmények, mint a Caritas vagy a Diakonia, addig erről például a rendszerváltozásig a keleti blokkban nem beszélhettünk. Ezzel együtt megállapítható, hogy a legutóbbi időkig nem hangsúlyozta a szakirodalom az egyházak és a teológiák szerepét a szociális tevékenység során (Fix, 2003).

Mára azonban, a társadalomtudományok területén is világossá vált, hogy az egyes tudományok, így a teológia vagy a társadalomtudományok nem teljesen független területek, hanem – ahogy az emberi élet maga is mutatja – szorosan összekapcsolt valóságok (Kwak, 2024). Erre az összekapcsoltságra a természettudományok elméletének kutatói is viszonylag korán felfigyeltek, kiemelten is érdemes Polányi Mihály nevét említenünk⁸.

Teljesen világos, hogy a társadalmi segítségnyújtást nem lehet sem leírni, sem alakítani például a vallás (teológia), tudománya nélkül. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a korábban már pontosan kidolgozott fogalmi rendszereket fel kellene adni, hanem azt, hogy a kapcsolódási területekre is oda kell figyelni. A teológiára, mint a tudományok között egy komoly történeti háttérrel rendelkező tudományra (Anzenbacher, 1993) egyre nagyobb figyelem irányul, ahogy azt a szövelemzések is mutatták. Munkánkban a teológiai fogalmakkal szoros kapcsolatban állónak értjük a gondoskodással és a lelkeséggel kapcsolatos fogalmakat is, tehát túlmutatunk a szűk értelemben vett teológiai fogalomkészleten (Storms, 2024).

Jelen dolgozatunkban azt járjuk körül, hogy a szociális területen hogyan hasznosíthatók tudományosan a teológia által az évezredek alatt kialakított alapelvek, rámutatva arra, hogy a teológia nem csak a „templomba, vagy papképzőkbe való”, hanem a társadalmat mind a mai napig tápláló tudás és gyakorlat. Véleményünk szerint a demográfiai katasztrófák sem

kerülhetők el, ha nem kapcsoljuk össze például a népesedés kérdését a jó, értékes, áldott élet, mint ajándék teológiai értelmezésével.

A társadalmi segítségnyújtás szerves részét jelentik az egyházak, amelyek szakmai erejét pontosan a teológiai megalapozottság biztosítja. Az egyház-állam szigorú elválasztása helyett a jogszerű és hatékony kooperációra, az éréket összeadására kell a figyelmet irányítani, annak fényében, hogy minél összetettebb az eseménytér, annál nagyobb az integráció lehetősége. A teológiának ki kell lépnie abból a karatnéből, amelybe a tudományos ideológiák és a felvilágosult állam-koncepció helyezte (Vanderwoerd, 2011). A teológia ebben az értelemben tehát gyakorlati tudomány is. Korábban a teológia, mint valami középkori áltudomány, jobb esetben, mint egy teljesen absztrakt fogalmi rendszer jelent meg a tudományok között. Minden esetre a teológia funkciója jellemzően kifejezetten egy-egy közösség belügyét jelentette, a kereszténység vonatkozásában gyakran élesen elválasztva a társadalom életétől és szabályozásától. A II. Vatikáni Zsinat próbált ugyan ajtókat nyitni, és az elválasztottságot csökkenteni, de ez a törekvés csak részleges eredményekkel járt. Legújabban Ferenc pápa *Dilexit* nos kezdetű enciklikája hívja fel a figyelmet az értelem mellett a szív „használatának” a fontosságára.

Két kitörési pontot azonban könnyen azonosíthatunk a szélesebb körű gyakorlatban. Az egyik a hagyományosan is az egyházakhoz köthető oktatás, képzés, a másik pedig a jóléti társadalmakkal együtt rendszerként kidolgozott szociális ellátás. Dolgozatunkban ezen utóbbit vizsgáljuk részletesen. A kérdést a nemrégiben megjelent Büssing és szerzőtársai gondozásában megjelent kézikönyv tekinti át a legrészletesebben (Büssing et al., 2024). Fontos munkáról van szó, hiszen a kézikönyv műfaj igényességével, elsőként járja körül a spiritualitás és a gondoskodás kérdéskörét. Büssing kézikönyvében, jellemzően teológiai és szociális képzettséggel és tapasztalatokkal rendelkező szakemberek gyakorlati úton rávilágítanak arra, hogy a teológiai érvelési módszer úgy tekinthető, mint bármely más tudományos módszer, továbbá, felhívják a figyelmet arra is, hogy a teológiának mint tudománynak is ki kell alakítania az a kommunikációs felületet, amelyen keresztül kapcsolódni tud (a saját identitás elvesztése nélkül) a tudományos élet és a társadalom szabályozás alrendszeréhez. Az elmúlt időszakban erre volt jó példa a karítástudomány (Baumann) alakulása, továbbá a hit alapú segítő rendszerek kialakulása, és azok működésének a leírása.

A szociális területen tehát megkerülhetetlen az egyházakhoz köthető történelmi távlatú vallási gyökerek feltárása, az ember személyének transzcendenciát is figyelembe vevő elemzése, az ember társadalmi létét meghatározó etikai és vallási normák figyelembe vétele, továbbá a tevékenység abszolútumra mutató céljának meghatározása ahhoz, hogy a szakmai professzionális elveket a lehető leghatékonyabban tudjuk alkalmazni mind személyes és mind közösségi szinten egyaránt. A négy kulcsfogalom tehát a következő: lelkiség és professzionalitás, egyén és közösség.

Összegzésként megállapíthatjuk tehát, hogy az újonnan megjelenő társadalomtudományi diskurzusokban növekvő szerepe van a vallásoknak és ezen belül a teológiának, mint tudománynak.

TRENDFORDULÓ A FOGALOMHASZNÁLATBAN, A SPIRITUALITÁS
ÉS A GONDOSKODÁS JELENTŐSÉGÉNEK NÖVEKEDÉSE

A szociális ellátórendszerek alapja a versenyre, vagy tervgazdaságra épülő, az erőforrásokat a haszon érdekében kihasználó gazdaság⁹. A szociális alapú újraelosztás célja ezen gazdaság hatékonyságának további növelése. Napjainkra a fenntarthatóság számos vonatkozásban megkérdőjeleződött (demográfiai, természeti-környezeti, gazdasági, etc.) Emiatt az újraelosztási (szociális) rendszerek is egyre nehezebben fenntarthatók. Fel kell tenni tehát a kérdést, hogy lehetséges-e új, az emberre, mint segítsre és szeretetre képes létezőre fókuszáló gondoskodáspolitikát kialakítani? Ebben milyen szerepe lehet az erkölcs és a vallások normarendjeinek? Azaz lehetséges-e a kizsákmányoló kapitalista, marxista szemlélet helyett egyfajta új, keresztény megközelítés bevezetése a gondoskodás területén¹⁰?

A gyakorlatban mindez azt jelenti, hogy a gondoskodó állam magas integrációs szinten hoz döntéseket, és ezeket a döntéseket össze kell hangolni a hozzá képest alacsonyabb integrációs szinten tevékenykedő helyi egyházi közösségekkel, a társadalmi szervezetekkel, intézményekkel, önkéntes csoportokkal, családokkal, személyekkel, ahogy azt a szubszidiaritás elve is hangsúlyozza. A látszólag hatékonyan működő „hangyabolyból” az egymásra és Istenre figyelemmel lehet közösséget létrehozni.

Az, hogy hogyan lehet ténylegesen megvalósítani a meghatározott célokat, azon múlik, hogy milyen szabályok alkalmazása mentén cselekszik az egyén és a közösség. A szociális helyét átvevő gondoskodás, angolul a „care” fogalmára építő gondolkodásmód kísérletet tesz arra, hogy összehangolja a vallási értékeket, különösen is a természetjogot, az állam, mint jogalkotó, és a közösség, mint erkölcs formáló szerveződés szempontjai szerint.

SZÖVEGELEMZÉS, A TERMINOLÓGIAI KÜLÖNBSÉGEK FELTÁRÁSA

Az utóbbi időben az európai szabályozásban is egyre gyakrabban jelent meg a „care policy” fogalma. Az Unióról szóló 2021. évi beszédében Ursula von der Leyen elnök bejelentette az európai gondozási stratégiát, amelynek célja támogatni a nőket és a férfiakat abban, hogy kialakíthassák a lehető legjobb egyensúlyt a munka és a magánélet között. Az Európai Gondozási Stratégia (European Care Strategy) a Bizottság 2021 márciusában a szociális jogok európai pillérének megvalósítására vonatkozó cselekvési tervben szerepel. A Stratégia főleg a kisgyermek és az idősek gondozására koncentrál. A gondoskodáspolitikát lényegében tartalmazza a korábban a szociálpolitika körébe tartozó területeket és az európai gondozás-politikát¹¹. Elmondhatjuk tehát, hogy a szociális területen egyre nagyobb jelentőséget kap a „care” szó, azonban jelentős a különbség aközött, hogy ezt a kifejezést az EU szabályozásában, vagy a spiritualitást is figyelembe vevő szövegekben vizsgáljuk-e (Opatrný, 2024). Megállapíthatjuk, az EU 33 oldalas „Towards a common European action on care” (TEC) dokumentumában a care szó 823 alkalommal, míg a love és a charit, religi szavak szótöveit egy alkalommal fordulnak elő, egyetlen bekezdésben, az alábbiak szerint: „112. *Recognises and values care provided by civil society and non-profit organisations such as NGOs, patient organizations, charitable and religious or other institutions;*”

A három normarend szavainak előfordulását vizsgálva megállapíthatjuk, hogy ritka az „ethic” szótó használata is, mindössze egyszer, a COVID járvánnyal kapcsolatban kerül elő. A law szó háromszor, a normarendekhez kapcsolódó standard kifejezés viszont 21 alkalommal szerepel. Egy alkalommal szerepel a „spirit” szó is az élet végét érintő, palliatív kontextusban: 55. *Emphasises the importance of emotional, psychological, social and spiritual care and support as well as mental health services beyond medication in improving the quality of life of persons receiving palliative care; calls therefore on the Commission and Member States to advance access to integrated palliative care services to ease the pain and discomfort as well as maintain dignity and quality of life of persons suffering from terminal illness once all means of active care have been properly considered and found ineffective, and to ensure adequate support to their carers;*

Hasonló eredményekre jutunk az European Care Strategy¹² (ECS) dokumentummal kapcsolatban is. Ennél sokkal árnyaltabb a normarendek és a care kifejezés használata a Laudato si, (LS) és a Deus caritas est (DC) dokumentumokban. A vizsgált szavak előfordulási gyakoriságát megvizsgáltuk a korábban már hivatkozott, az 500 oldal terjedelmet meghaladó Spiritual care, (SC) német nyelven megjelent kötetben is (németül, zárójelben). Az adatokat az alábbi táblázat tartalmazza.

1. táblázat: Összefoglalás a kifejezések megjelenésével kapcsolatban

	TEC (136000)	ECS (65000)	LS (231000)	DC (89500)	SC (1433000)
care (Care)	823	441	42	9	1522
love (Liebe)	0	3	67	274	79
charit (Carita)	1	0	2	76	56
spirit (Spiritu)	1	0	46	20	3245
religi (Religi)	1	0	14	14	411
ethic (Ethi)	1	3	27	5	200
law (Recht)	3	3	21	3	363
standard (Standard)	21	7	2	1	81

Forrás: Saját szerkesztés (Megjegyzés: a vizsgált szótóvek előfordulási gyakoriságát adjuk meg, az első oszlopban a szótóvek neve és zárójelben a teljes szótóvek karakterszáma áll).

A táblázatból megállapítható, hogy a care fogalom más kontextusban jelenik meg az EU vizsgált szabályozásában, és más kontextusban a vizsgált katolikus egyházi dokumentumokban. Amíg a katolikus irodalom (LS, DC) a hangsúlyt a love, caritas szavakra ill. a kapcsolódó normarendekre helyezi, addig az EU szabályozás szinte teljesen figyelmen kívül hagyja ezeket a dimenziókat. Fontos megjegyezni, hogy a témakört részleteiben elemző kézikönyv (SC) viszont megteremt a kapcsolatot a care és a love, spiritual, továbbá a normarendekre vonatkozó szavak között. A normarendek szempontjából érdekes új jelenség, hogy a szabványok szerepe a világi irodalomban jelentősen növekszik a klasszikus normarendekhez képest.

A tudományok között a teológiának, mint társadalomszervező elveket egy sajátos tudományos módszerrel elemző, normatív tartalmakkal is foglalkozó tudománynak képessé kell válnia arra, hogy ebben a komplex helyzetben a nagyobb szintű integráció előmozdítója legyen. Azaz képes legyen olyan normatív tartalmakat meghatározni és kommunikálni, amelyek elősegítik a társadalom nagyobb felkészültségét a gondoskodásra. A szövegelemzést követően megvizsgáljuk, hogy a szóhasználatból látható tendenciák, hogyan jelennek meg a szakirodalomban.

SOCIAL VERSUS CARE

Meg kell említeni, hogy a társadalmat érintő nagyobb ellátási rendszerek ideológiai megalapozása jelentős, eddig nem kellőképp tudatosított folyamat. Ezért is jelentős a Social Service Review-ben 1980-ban megjelent cikk, amelyik hangsúlyozza, hogy a szociális szakma teljes irodalma ezideig figyelmen kívül hagyta a vallást (Szirtes – Tankó, 2024). Kitekintésként elég, ha megvizsgáljuk a szociális munka kialakulását. Ezen a területen a keresztény egyházaknak, különösen is az anglikán egyháznak jelentős szerepe volt. A témát részletesen elemzi Bowpitt az „Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work” című munkájában (Bowpitt, 1998). Megállapítja, hogy mára a szociális munka szakirodalmában nagyjából a keresztény örökségre úgy tekintenek, mint „csontvázra a szekrényben”, mert ez a hagyomány nem fér össze a marxizmus, feminizmus, behaviorizmus, és sok más –izmus ideológiájával.

Ezzel szemben viszont egyre nagyobb az igény a segítő szakmákban is a lelkiség (spiritualitás iránt) (Hodge, 2017). Meglátásunk szerint a következő lépésben nem csak a spiritualitás, hanem a valláshoz kötődő normatív tartalom is egyre nagyobb szerepet fog kapni. Ennek egyik jele, hogy a szociális ellátás legújabb ága, az ápolásbiztosítás szabályozása Németországban már tartalmazza, hogy az ápolást lehetőség szerint a vallási elkötelezettség figyelembevételével kell végezni. Szintén lényeges viszonyítási pont a WHO 1995-ös életminőségre vonatkozó kérdéslistája (WHOQOL-100), amelyben megjelenik a „Spiritual/Religious/Personal Beliefs” kérdés-csoport.

Amíg az 1900-as évek elején a felvilágosult, szekuláris hozzáállás volt jellemző a segítő szakmákra, részben azért, hogy az önkéntes vallási alapú mozgalmakat elhatárolják a professzionális szakmáktól, ellenben mára már látszik, hogy önmagában a professzió kevés a teljes ember segítségéhez. Egyre világosabbá válik, hogy minden emberrel kapcsolatos tevékenység arra a vallási parancsra kell, hogy épüljön, hogy a társadalmi jólét nem más, mint az Isten parancsára adott válasz. A szociális munka születésének idején fontosnak tartották az elhatárolódást a keresztény filantrópiától, a jótékonyágtól, és a fókusz a szakmai alapelvekre helyezték, részben kizárva ezzel a középosztály, mint vallásilag elkötelezett szereplő lehetőségét a segítségre. Csak az elmúlt néhány évtizedben került az önkéntesség újra a szociális munka látókörébe. A professzionalizáció így a közösségszerveződés egyik formájának a gátjává vált az 1900-as évek elején. Ennek pótlására az egyházaknak ismételten meg kellett határozniuk azokat a területeket, amelyen keresztül a segítő munkába be tudnak kapcsolódni. Katolikus

oldalról erre kiváló lehetőséget adott a karitászcsoportok szerveződése, és a karitásztudomány mint professzionális és lelkesítő tudomány kialakítása.

A keresztény egyházak, ahogy láttuk a szociális munka megszületésétől kezdve igyekeztek a saját elveiket érvényesíteni, azonban sok szempontból a háttérbe szorultak, egészen az elmúlt esztendőig. A helyzetet nehezíti az egyházak számára, hogy a nyugati világ egyre szekulárisabb, vallástalanabb (Opatrný, 2024). Látnunk kell azonban, hogy a teológia egyre világosabb iránymutatást ad a szociális területen dolgozóknak is. A nyugati hagyomány, a szociális rendszerek és a professzionalizmus összekapcsolásával, inkább a marxi gyökerekhez kapcsolódott, a jól szervezett és irányított társadalom fogalmával és gyakorlatával. Szemben az egyházakat és a vallásokat jellemző személyes kapcsolatokra építő gondoskodás középpontú rendszerekkel.

A II. Vatikáni Zsinatot követően egyre inkább felvetődött annak a kérdése, hogy a teológiát hogyan lehet gyakorlatibbá tenni. Tévtutak azok, amelyek szerint a teológiának át kellene vennie teljes egészében a természet- vagy társadalomtudományok módszertanát, mindent mérve és elemézve, kiszámítva például azt, hogy van-e korreláció az imádság és a gyógyulások száma között. Mára jutottunk el odáig, hogy a helyzet éppen fordított, a nagy komplexitású, a fenntarthatóságot érintő kérdések miatt ismételten alkalmazni kell az évezredek alatt kidolgozott teológiai módszertanokat. Ezek részletes elemzésére itt nem térünk ki, csak a szociális területen mutatunk példákat erre.

Ezen a területen nagy szerepe van az 1900-as években megindult protestáns mozgalmaknak (pl. ugyanúgy, mint az 1920-as években megerősödő magyar és német karitászmozgalmaknak.) Időközben, a 2000-es évek elejére kidolgozásra került a Karitásztudomány is, itt Martin Lechner, Heinrich Pompey és Klaus Baumann nevét kell megemlítenünk.

Mivel a társadalom felismerte ezen alapoknak a szükségességét, napjainkra azt látjuk, hogy egyre nagyobb figyelem irányul az egyházi szociális szolgáltatók felé, továbbá a lelkiség szerepe fokozatosan növekszik. Egyre világosabbá vált, hogy a korai szociális munka két célja, a nincstelenek integrálása a munkaerőpiacra, továbbá az élet megváltoztatásához szükséges tudományos eszköztár kialakítása legfeljebb csak részben valósult meg (Bowpitt, 1998). A marxista módszertan helyett lassanként visszatérünk ahhoz az elvhez, amit Booth fogalmazott meg 1890-ben, eszerint a szociális segítség igazi célja: „a lelkének megmentése az egyetlen igazi, tartós módszer arra, hogy jót tegyünk vele.” A „tudományos jótékonykodás” helyett ismét előtérbe kerülhet az ember, mint testi és lelki valóság, aki a szenvedéseiben egyszerűen szorul anyagi és lelki segítségre. Szeretet nélkül semmilyen segítség sem lehet tartós, más szóval egzisztenciális.

Ahhoz azonban, hogy minden társadalomba megfelelően integrálódjon a gondoskodás lelkesítő is figyelembe vevő kultúrája, az ideológiai harcokon túllépve látni kell azokat a normákat, amelyek meghatározzák, kinek, milyen szabályozási eszközei vannak ahhoz, hogy hatékony szervező legyen. Ezzel a kérdéssel foglalkozik a normák komplexitásának elmélete. Ez az alapja annak, hogy a szociális szakmákat ne csak a professzionalizmus, vagy újabban a lelkiség, hanem a szabályozás világos ismerete is jellemezze. Ennek az eredménye, hogy a jó szakember egyszerre, de egymástól világosan elválasztva képes a jogi, erkölcsi (etikai), vallási

szabályokat éppúgy alkalmazni, mint akár a vonatkozó szabványok, protokollok előírásait (Birher, 2020).

Világosan meg kell fogalmazni, hogy a vallás normarendje elengedhetetlen a társadalom szabályozása szempontjából. Hamisak azok a szabadságharcos narratívák, amelyek szerint a szociális szektorban a tudományos szociális munka kialakulása az 1900-as évektől kezdődően elsöpörte a „tudománytalan és hittérítő célú” egyházi segítséget. Ezáltal a lelkes amatőrök helyét átvehették a felvilágosult társadalomba jól integrálódó professzionális segítők. Mára viszont egyre markánsabban jelentkezik a felismerés, hogy az ember több mint az anyagi komponensei összessége. Ezért van újra szükség a család fogalma mélyebb értelmének a megtalálására, vagy a közösségi lét alapjainak az újraértelmezésére, felhasználva akár a szerzetesek közösségi létének technikáit és meglátásait. De újra jelentést kap a meditáció, az imádság, a szenvedés és az áldozat fogalma is.

Kétségtelen, hogy a vallási tartalmak megjelenése és alkalmazása elengedhetetlen az emberi jogok teljességét szem előtt tartó gondoskodásban, a szociális szolgáltatások minden területén, továbbá ténylegesen biztosítani kell a vallásszabadságot, amit gyakran „elfelejtett emberi jogként” kezeltek. Nem kérdéses, hogy a szekularizáció kifejezett küzdelemként jelent meg az egyházak ellen. A posztoszocialista országokban élők ezt a saját bőrükön tapasztalhatták meg. Mivel az így kialakított szolgáltató rendszerek egyre inkább gyengülnek, célszerű visszatérni az alapokhoz, és ismételten a vallások által megalapozott segítő módszerekre, ill. emberképekre figyelni. A szociális kérdések szabályozása nagyon jó területe lehet annak, hogy azon keresztül bemutassuk, az emberek hogyan képesek összefogva egymást segíteni. A segítő szeretet alapja a legkisebb közösségektől, a családoktól indulnak, de nem érnek véget az egyes államok határainál, hanem azon túlmutatva a szabályozás globális szintjéig vezetnek. Ennek az útnak a tudatos bejárására jelentenek példát a segítő szeretettel foglalkozó szervezetek tevékenységei. Ezek jó példák lehetnek az egyes állami szintű szociálpolitikai szabályozók számára is.

SZOCIÁLIS VS. GONDOSKODÁS

Nagyon nehéz a gondoskodás és a gondoskodáspolitikai fogalmát helyesen értelmezni. A nehézséget részben az okozza, hogy a nemzetközi fogalomhasználatban a gondoskodás, részben a történelmi terheltsége miatt (gondolok itt pl. a Fürsorge-fogalomra), részben pedig a gondoskodáspolitikai teljesen új megközelítése miatt nehezen fordítható. Talán leginkább az angol „care” szó lehet a megfelelő, akár care-policy akár care-economy formájában. További nehézség az is, hogy a hazai gyakorlatban is van egyfajta régies, tisztán az „eltartás” irányába mutató jelentéstartalma a gondoskodásnak, az öngondoskodás és a közösségi értékeket teremtő jelentéstartalom kizárása mellett. Jól foglalja ezt össze Z. Karvalics László *A szociálpolitika megváltozó kontextusai az információs társadalomban* című írásában (Karvalics, 2006).

A „gondoskodó” alapállás költségvetési oldalról automatikusan feltételezte, hogy a hátrányos élethelyzet enyhítésére, a társadalmi integráció visszaállítására, megőrzésére vagy fenntartására fordított összegek a pénz és a javak áramának improduktív köréhez tartoznak. A „befektetésként” felfogott szociálpolitikai büdzsé „hasznát” a társadalmi béke, a további degradálódás megállítása, bizonyos csoportoknál pedig egyfajta „humanitá-

rius kötelezettség” mint civilizatorikus misszió teljesíthettségének tudata. Ha az esélyteremtés mint az utólagos korrekció helyett a megelőzést előtérbe helyező alternatív megközelítés meg is jelent a szakmai közgondolkodás különböző színterein, s néhány esetben a politikai mechanizmuson keresztül valóságos programként vagy intézményi-működési újdonságként tartósan be is tudott épülni a meglévő mechanizmusok közé, az improduktívitás bővös köréből nem tudott kiszakadni. Marxot parafrázálva: a pozitív oldal keresésekor nem az érték-többlet jelent meg a lehetséges igazodási pontok között, hanem inkább az „értéksökkenés” mértéke. Másképpen: még a megelőzés is egy fajta defenzív prevenciónak volt tekinthető, ami ráadásul makacsul nem számolt (ha egyáltalán számolási műveletet végzett) a legfontosabb közgazdasági változóval, az elmaradt haszonnal, ami az új értékek termeléséből kizárt társadalmi csoportokban „testesült meg”.

Ahogyan az idézetből látszik, a gondoskodás fogalma még a régi értelmében áll, továbbá hasonlóan improduktív a szociális megközelítés is. Ennek oka talán az lehet, hogy már a szociális gondolkodásmód megjelenésénél nagyon nagy szerepet kapott az állam, amelyik mindenről és mindenkiről „gondoskodva” a menyország ígértét (Harker, 1995)¹³ fogalmazta meg itt a földön. Jellemzően Hegel és Marx voltak azok, akik ezeket az elveket világosan megfogalmazták. Mindennek az alapja egy látszólag a végtelenségig fejleszthető társadalom volt. Az állam nélküli állam kommunista illúziója azonban ugyanúgy szertefoszlott, mint a kapitalista és jóléti államokat jellemző, a költségek nélküli technológiákra építő esztelen versenyt és látszólagos fejlődést generáló magatartás. Mindkét gondolkodásmód alapja az volt, hogy bármi áron is, de meg kell szüntetni a szegénységet, az állam kötelessége, hogy a jól működő munka alapú társadalomban mindenkinek biztosított legyen a jólét minimuma. Ezek a szép elvek azonban semmivé foszlottak akkor, amikor valaki nem kért az állami „jólétből”, például a szocializmusban, vagy mikor kiderült, hogy a gazdasági fejlődés már nem tudja – pl. más államok kizsákmányolása nélkül – a fenntartható fejlődést és a tökéletes szociális hálót biztosítani.

Ezekhez a felismerésekhez napjainkra még két újabb keserű tapasztalat járult: az egyik, hogy a fenntartható fejlődés a környezetet oly mértékben kizsákmányolta, ami már közvetlenül is veszélyezteti az emberi életet. A másik pedig, hogy már nem csak a „fejlett nyugaton”, hanem a Földön sem születik elég ember, hogy a termelés és fogyasztás gyorsuló spirálja fenntartható maradjon.

Meg kell állapítanunk, hogy a szociális ellátórendszerek alapja a versenyre, vagy tervgazdaságra épülő, az erőforrásokat a haszon érdekében kizsákmányoló gazdaság. A szociális alapú újraelosztás alapvető célja ezen gazdaság hatékonyságának további növelése. Ez egészen jól is működött az elmúlt időszakban, hiszen egyre növekvő gazdasági eredményekről beszélhettünk az ezredforduló idején (Maddison, 2001). A fogyasztói paradicsom azonban nem jött el, sőt éppen az ellenkezője történt. A materialista világrendek elérték fejlettségük határáig és önpusztítókká váltak.

Napjainkra a fenntarthatóság számos vonatkozásban megkérdőjeleződött (demográfiai, természeti-környezeti, gazdasági, etc.) Emiatt az újraelosztási (szociális) rendszerek sem fenntarthatók. Lehetséges-e új, az emberre, mint segítségre és szeretetre képes létezőre fókuszáló gondoskodáspolitikai kialakítása? Ebben milyen szerepe lehet az erkölcs és a vallások normarendjeinek? Egészen világos, hogy a globális egymásrautaltság korában (Parag, 2017) nagyon nagy jelentőséget kap a jól, megfelelő szinteken szervezett gondoskodás (Birher-Bertalan, 2014), és az, hogy képesek legyünk újraszervezni a közösségi létünket. Úgy tűnik a materializ-

musra építő modellek mindegyike, legyen az kapitalizmus vagy kommunizmus (szocializmus), csődöt mondtak, hiszen az önzésre építettek.

Éppen ezért ismételt figyelmet kell fordítani a közös értékrend, a vallásokat is megalapozó közös értékek felkutatására és megélésére. Erre hívta fel a figyelmet Mahatma Gandhi is az Erkölcsiség vallása című írásában (Gandhi, 1998), hangsúlyozva, hogy csak a legmagasabb rendű erkölcsiség megfogalmazása és megélése mentheti meg a világot. Ennek az erkölcsiségnek pedig nem lehet más az alapja, mint az örök érvényű emberi méltóság, a célja pedig a jó emberi élet. Ennek eléréséhez a közösségek igazi rendjét kell megtalálni, és globálisan felépíteni, felhagyva az önzés pusztító módszereivel. Egy lépés ebben a folyamatban a gondoskodás leírása és gyakorlása, azé a gondoskodásé, amelyik nyitott a teremtet világra, a másik emberre és a transzcendenciára egyaránt.

Egy újfajta szociális megközelítésre van szükség. Ez a megközelítés szakít a német idealista alapokkal, Hegel és Marx túlfűtött és forradalmi optimizmusával, helyette a valóságra fókuszálva igyekszik a legjobb megoldásokat kínálni. Ennek egyik alapja annak a felismerése, hogy az ember lelki létező is. A maga szervezetségében, bonyolultságában, jóval több mint az őt alkotó anyag összessége. A másik pedig, hogy a modern technológiák a jelenleginél sokkal hatékonyabbá tudnak tenni bennünket. A mérhetőség és számíthatóság globális korszakába értünk, ahol az eddig összegyűjtött tudás egyszerre válik elérhetővé és alkalmazhatóvá az informatika fejlődésén keresztül.

A klasszikus szociális megközelítés arra épült, hogy a gazdaságban gyakran felelőtlenül megtermelt és elfogyasztott javakból létrejött nyereségből a rászorulóknak annyit osszunk vissza, ami növeli a versenyképességünket azzal, hogy csökkenti a társadalmi konfliktusok veszélyét.

Ehhez képest a gondoskodás fogalma tülemel ezen a szemléleten, és az egymásra figyelemre épül, arra, hogy a nehéz helyzetekben is közösségként kell viselkedni. Mert minden valóságos élet találkozás – ahogy azt Martin Buber (1999) állítja. Ennek az életnek kell valós középponttá válnia.

Maimonidesz mindezt egyel magasabb horizontban is értelmezi a következők szerint: „Az Örökkévaló oly módon teremtetten a világmindenséget, hogy abban saját létezésünket alapvető realitásként fogjuk fel, az istenességet pedig valamifajta újszerű és szerzett tulajdonságnak.” Az ember először mindig saját magából értelmezi a világát. Csak a következő lépésben jut el oda, hogy a halálra ítélt önmagán túllépjen. „Szerepünk, hogy a felfogás egy egészen új szintjére érjünk, ahol az istenesség az abszolút realitás, és mi vagyunk az új teremtmények, az isteni kifejeződés formái.” Ha sikerül az értelemnek ezt az útját végig járni, az ember megérti, hogy létezik egy nála nagyobb értelem, cél. Ez pedig nem más, mint a Lét maga. Az élet örökérvényű szeretete.

Az ember feladata – Martin Bubernek az alább álló haszid története szerint –, hogy a földet, mint Paradicsomkertet egyre értékesebbé tegye a következő generációk sokasága számára is. „A Rebbe aznap, amikor hivatalosan is elvállalta a lubavicsi mozgalom vezetői tisztjét, egy bibliai vers idézésével kezdte beszédét: „Eljöttem az én kertembe.” Elmagyarázta, hogy az Örökkévaló a teremtés kezdetén a világmindenséget kertjének nevezte, annak a helynek, ahol lénye először tárulkozott fel. A Rebbe kijelentette, hogy oly sok ezredév után, melyek alatt az isteni jelenlét rejtve volt, s annyi fáradozás után, amelynek célja az volt, hogy az

Örökkévalót ismét az emberek életének részesévé tegyék, elérkezett az ideje, hogy bevégezzük a folyamatot, s az Örökkévaló ismét kijelenthesse: „Eljöttem az én kertembe.” – ezúttal mindörökre. Vezetése alatt mindvégig ez maradt a Rebbe legfontosabb témája: a mai nemzedék szerepe abban, hogy az Örökkévalót életünk realitásává tegyék, és hogy e világot olyan helyé alakítsuk, amelyben az Örökkévaló szívesen lakozik.”

GONDOSKODÁS: LELKISÉG ÉS TECHNIKA

A gondoskodáspolitikai fogalma az államigazgatás és a területi igazgatás szintjein részben új, részben hungaricum. Jóval egyszerűbb lenne a már bevett „szociális” fogalomkészletet használni, azonban a régi modellek már nem mindenütt érvényesek, és mindez fokozottan igaz akkor, ha az egyre erősödő kihívásokra, így a háborús konfliktusokra, vagy a demográfia, a demokrácia, természet (éghajlat) radikális változásaira, - mondhatjuk- torzulásaira gondolunk az elmúlt néhány évben, évtizedben. A másik oldalon pedig említhetjük az új technológiák fejlődését, gondolva az MI-re, robotikára, genetikára, ember-gép kapcsolatokra.

Itt kell megjegyezni, hogy jórészt ezeknek a kérdéseknek a vizsgálatára (művelésére) hívta meg az egyetemet Ferenc pápa 2023. április 30-én, a Pázmány Péter Katolikus egyetemen a következő szavakkal: „Ez az, aminek a művelésére az egyetemek hivatottak és amit a hitnek táplálnia kell. Ezért kívánom, hogy ez és minden más egyetem az egyetemesség és a szabadság központja, a humanizmus termékeny műhelye és a remény laboratóriuma legyen.”¹⁴

Természetesen az is igaz, hogy a gondoskodás jelensége jóval idősebb, mint a szociális szerveződés, vagy éppen a legújabb, imént felsorolt kihívások megjelenése. A gondoskodás – a részben elvesztett képességünk – már az állatvilágnak is a jellemzője. A következőkben, a gondoskodás mélyrétegeit is, annak ösztönösségét szem előtt tartva kell tovább lépnünk, és megvizsgálni, hogy társadalmi szinten megvalósítható-e ez a fajta elkötelezett gondoskodás. Létrejöhethet-e az egyetemes altruizmus, amelynek forrása a család és a polgári társadalom?¹⁵ A gondoskodás tehát nem csak egyszerűen a szociális területen rendelkezésre álló források lehető leghatékonyabb elosztását jelenti, hanem egy átfogó tervezést, a rászorultak személyében az érték felfedezését, a társadalomba való integrációjukat egyaránt jelenti, pontosabban annak tudatosítását, hogy mindenki szükségszerűen egyszerre rászoruló, és segítő is. Pontosan ez adja az emberségének az értékét. Természetesen a gondoskodáspolitikai területén is, az alapelvek rögzítés követően folyamatokról, szabályozandó folyamatokról van szó. Ehhez szükség van a normák megfelelő értelmezésére ugyanúgy, mint a folyamatszabályozás legmodernebb eszköztárának a felhasználására. A gondoskodás tehát nem valami szükséges rossz, hogy a bajt csökkentsük, hanem az ember legalapvetőbb képessége arra, hogy élhető világot hozzon létre. Nem a maradék állami pénz elosztása, hanem az életképesség megőrzésének az alapja, a mai társadalom létének a feltétele. Nem is az az elsődleges kérdés, hogy van-e pénz, sokkal inkább az, hogy van-e közösség, amelyik foglalkozik a másik emberrel. Mindeközben új kihívásokkal is meg kell küzdeni. Ilyenek a globális gazdaság sokpólusúvá válása, a migráció, a demográfiai katasztrófa, a háborúk, a természeti környezet pusztulása. Természetesen új eszközeink is vannak, úgymint az emberség lényegének a felismerése, a vallások és a lelkiesség szerepének megerősödése, az elektronikai összekapcsoltság, a nyelvi különbségek megszűnte,

a generatív nyelvi modellek működése, és a globális ellátási láncok. A gondoskodónak ezeket az új kihívásokat és lehetőségeket jól kell ismernie. Csak így lehet fenntartani a már jól bevált szociális intézményeket. Fontos azonban, hogy a rászorulókat nem tekinthetjük sosem csak a társadalmi jólétet terhelő, a közösből elvevő személyeknek, hanem a közösségi gondoskodás olyan alanyainak, akik a közösség számára valóban értékes személyek (Pompey).

A gondoskodás alapelvei:

- az ember és az emberi közösség megismételhetetlen érték (tudni kell, mit jelent az ember fogalma, miben több a közösség, mint az egyén).
- a segítségre megfelelő forrásokat kell rendelni, azokat hatékonyan kell felhasználni. (A források tervezését a folyamat minden elemét figyelembe véve, a kimenetre figyelemmel kell elvégezni.)
- a nehéz helyzetek megelőzésére kell törekedni a tudatosságon, a kockázatelemzésen és a korai prevención keresztül
- a leghatékonyabb módszereket kell alkalmazni a gondoskodás során, beleértve a legújabb technológiákat is
- a figyelmet az élet forrásait jelentő kisebb közösségekre kell irányítani, úgymint család, baráti közösségek (A kapcsolatok tudatos építése kiemelten fontos szakmai kérdés is, a szubszidiaritás alapján.)
- számolni kell az újabb kihívásokkal, amelyek a szociális rendszer jelentős átalakuláshoz vezetnek, úgymint a demográfia, háború, járványok, migráció, éghajlatváltozás, mesterséges intelligencia.

A KATOLIKUS TÁRSADALMI TANÍTÁS JELENTŐSÉGE

Kiemelten érdemes foglalkozni a katolikus egyház szociális tanításával, részben mivel az nagyjából párhuzamosan fejlődött a marxista (és a liberális) szociális elvek kialakulásával, részben pedig azért, mert ez a világ legnagyobb, több mint egy milliárd embert érintő, egységes szociális szabályozási rendszere. Tisztában kell lenni azzal is, hogy az EU alapító atyái is ezeket az alapelveket képviselték. Közülük többeket a katolikus egyház már boldoggá is avatott, azaz életüket kiemelten példaértékűnek ajánlja. A közös cselekvés és gondoskodás szükségességét nagyon szépen összefoglalja Exupery:

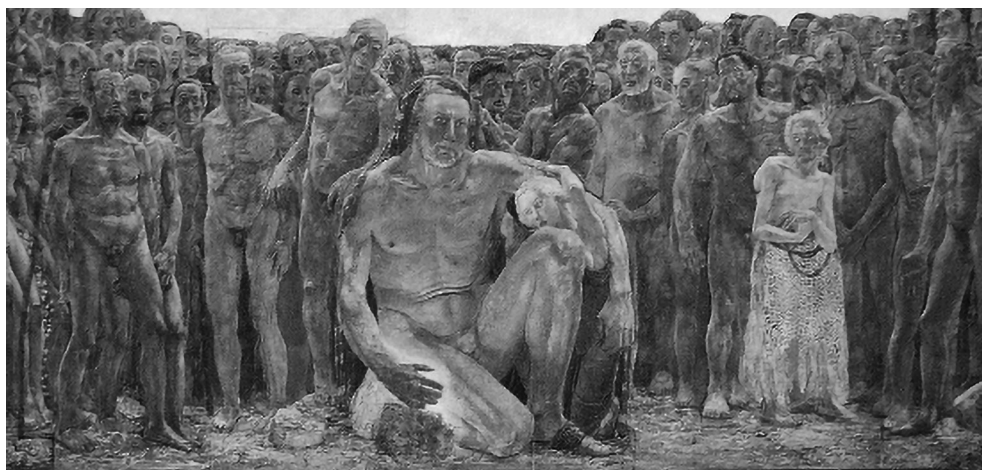
*Lassanként elfeledtük az embert, és az
egyén problémáira korlátoztuk erkölcsi
világrendünket. Megköveteltük minden
egyéntől, hogy ne sértse meg a másik
egyént. Minden kőtől, hogy ne sértse
meg a másik követ. És nem is sérti
egyik a másikat, amikor összevissza
hányva kinn hevernek a mezőn.
Hanem a székesegyházat, amivé lenniük*

*kellett volna, s ami viszonzásul nekik is
értelmet adott volna, azt megsértik. Most
is hirdetjük az emberek egyenlőségét.
De mivel elfeledtük az Embert, már
nem értjük, hogy mit beszélünk.
(Antoine de Saint-Exupéry, 1942)*

Az egyházi szociális gondoskodás is ebből a közösségi feladatból indul ki, hozzátéve még egy nagyon fontos parancsot: Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből! Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!

ÖSSZEGZÉS

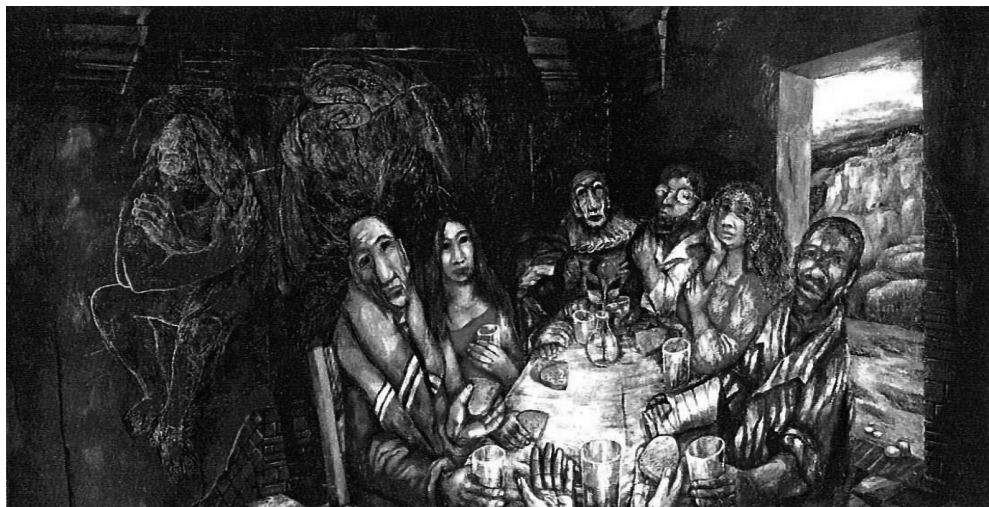
A gondoskodáspolitikai olyan összetett ismert és készség-halmazra építi, amelyik magában foglalja a karitásztudomány, a fenntarthatóság és teremtésvédelem, illetve a statisztika és adat-tudományok tematikáját, kiegészítve ezzel a klasszikus szociális-tudományok ismeret és készség anyagát. Ez együttesen teszi lehetővé, hogy a gondoskodásban egyszerre legyen jelen a professzionalitás, a legújabb technikai vívmányaival, és az emberre fókuszáló lelkiség. Ennek a kulcsfogalmi foglalja össze az 1. tábla, illetve illusztrálja a két festmény is, Böhler-től, és Sieger-Ködertől.

Hans Adolf Bühler (1877-1951) aus dem Jahr 1912: „Prometheus bringt den Menschen das Feuer” (Soltani). A kép a világháborúk idején, a Freiburgi Egyetem aulája fölött egyszerre jelzi a tudás és az emberfeletti ember korának eljöttét, miközben a szociálisan kiszolgáltatott „tömegek” valamiféle csodára, segélyre várnak, annak ellenére, hogy mindnyájan tisztában vannak vele: ők az „utolsó emberek”.

Ez alatt a kép alatt mentek be a nagyelőadóba olyan személyek és személyiségek mint: Konrad Adenauer, Ernst-Wolfgang Böckenförde, Friedrich August von Hayek, Hannah

Arendt, Rudolf Carnap, Joseph Goebbels, Romano Guardini, Martin Heidegger, Emmanuel Levinas, Edith Stein.

Sieger Köder – 1973 „Das Mahl der Sünder”: A kép a papképző Collegium Germanicum et Hungaricum vidéki ebédlőjében, az utolsó vacsorára utalva mutatja be a rászorulóknak asztalközösségét. Mindannyian a saját, hiányokat és értékeket egyszerre hordozó személyiségüket adják hozzá az egy pontra, a gondoskodásra fókuszáló asztalközösséghez. A háttérben a tékozló fiú története látható.

Ezalatt a kép alatt étkeztek a Collegium Germanicum hallgatói, akik közül mára többen a Magyar Püspöki Konferencia tagjai.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anzenbacher, Arno (1993): *Bevezetés a filozófiába*; Herder Kiadó Kft., Budapest.
- Baumann, Klaus – Ujházi Lóránd – Petruska Ferenc – Birher Nándor – Pulay Brigitta (2023): *Theory and Practice in Social Teaching of the Catholic Church*, Budapest, Magyarország : Szent István Társulat.
- Birher Nándor (2020): A normák kapcsolati rendszerének feltárása a hatékonyabb szabályozási formák kialakítása érdekében, A normák kapcsolati rendszerének feltárása a hatékonyabb szabályozási formák kialakítása érdekében *Polgári Szemle*, 16. évf. 4–6. szám, 2020, 306–314., DOI: 10.24307/psz.2020.1023
- Birher Nándor – Bertalan Péter (2014): *Hálózatokban*. Oktker Nodus, Veszprém.
- Bowpitt, Graham (1998): “Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work.” *The British Journal of Social Work*, vol. 28, no. 5, 1998, pp. 675–93. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/23714857>. Accessed 18 Aug. 2024.
- Buber, Martin (1999): *Én és Te*, Budapest. Európa Könyvkiadó
- Büssing, Arndt – Giebel, Astrid – Traugott Roser (2024): *Spiritual Care & Existential Care interprofessionell Handbuch spiritueller und existentieller Begleitung in der Gesundheitsversorgung*, ISBN 978-3-662-67741-4 ISBN 978-3-662-67742-1 (eBook) <https://doi.org/10.1007/978-3-662-67742-1>

- Fix, Birgit – Fix, Elisabeth (2002): From charity to client-oriented social service production: A social profile of religious welfare associations in Western European comparison, March 2002 *European Journal of Social Work* 5(1):55-62, DOI: 10.1080/714890015
- Fix, Birgit (2003): *Social Work of Religious Welfare Associations in Western Europe EURODATA NEWSLETTER*, 2003: issue 16/17, pp. 1-6 ISSN: 09479260 <https://www.mzes.uni-mannheim.de/d7/en/publications/journal-article/social-work-of-religious-welfare-associations-in-western-europe>
- Gandhi, Marathma (1998): *Az erkölcsiség vallása*, Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 1998
- Harker, Barry (1995): Postmodernism and quality', *Quality in Higher Education*, 1(1), 31–39. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1353832950010103>
- Hodge, David R. (2017): The evolution of spirituality and religion in international social work discourse: Strengths and limitations of the contemporary understanding. *Journal of Religion and Spirituality in Social Work: Social Thought*, 37(1), 3-23. <https://doi.org/10.1080/15426432.2017.1350125>
- Holly K Oxhandler – Kenneth I Pargament (2014): Social Work Practitioners Integration of Clients Religion and Spirituality in Practice: A literature Review, *National Association of Social Workers* 2014, 271-279.
- Kwak, Hamin (2024): Decolonial Pastoral Care for Cultural Trauma: Pastoral Theological Intervention in the Korean Context. *Religions* 15: 170. <https://doi.org/10.3390/rel15020170>
- Laudato 'si https://regi.katolikus.hu/konyvtar/ferenc_papa_laudo_si_enciklika.pdf
- Maddison, Angus (2001): *The World Economy – A Millennial Perspective*, 2001.
- Michael Polanyi (1946): *Science, Faith, and Society*, Oxford Univerity Press, 1946. <https://archive.org/details/science-faithands032129mbp/page/n11/mode/2up>
- Opatrný, Michal (2024): *Postsecular, Christian, or Humanistic Spirituality in Social Work within Secular Europe*. *J Relig Health* (2024). <https://doi.org/10.1007/s10943-024-02105-5>
- Parag, Khanna (2017): Konnektográfia: A globális civilizáció jövőjének feltérképezése.
- Pompey, Heinrich (2022): *Aus der Kraft der Weisheit des Glaubens begleiten, helfen und heilen*, Echter Verlag, Würzburg, 2022.
- Prohászka Lajos (é.n.): *A mai élet erkölcsé*, <https://mek.oszk.hu/11700/11726/11726.pdf>
- Soltani, Christina (2013): „... einen Gehalt wie unser Freiburger Bild haben sie alle nicht ...“ Hans Adolf Büblers „Prometheusfresko“ im Kollegiengebäude- chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpglclefindmkaj/https://regionalia.blb-karlsruhe.de/frontdoor/deliver/index/docId/18429/file/BLB_Soltani_Hans_Buehler_Prometheusfresko.pdf
- Storms, Anna (2024): *Warum es uns alle angeht. Anthropologische Grundlegung von Spiritualität* (30-31) DOI: 10.1007/978-3-662-67742-1_3, https://www.researchgate.net/publication/382899470_Warum_es_uns_alle_angeht_Anthropologische_Grundlegung_von_Spiritualitat
- Szirtes –Tankó Tünde (2024): *Kereszténység, hitalapú szervezetek és szociális munka*, Budapest. Martin Marty, 65.
- Vanderwoerd, James R. (2011): Reconsidering Secularization and Recovering Christianity in Social Work History, *Social Work & Christianity*, Vol. 38, No. 3 (2011), 244–266 *Journal of the North American Association of Christians in Social Work*
- Z. Karvalics László (2006): *A szociálpolitika megváltozó kontextusai az információs társadalomban, Információs társadalom* 2006, 10.

JEGYZETEK

¹ <https://books.google.com/ngrams>

² A google trends adatai szintén alátámasztják az ábrákon látható emelkedő trendeket a „spiritualitás témakörön” belül. <https://trends.google.hu/trends/explore?q=%2Fm%2F03bty4x&date=all>

³ https://books.google.com/ngrams/graph?content=God%2C+religion%2C+spiritual%2C+social%2C+care&year_start=1900&year_end=2022&corpus=en&smoothing=3&case_insensitive=true

⁴ A google scholar keresési eredményei hasonló nagyságrendeket mutatnak. https://scholar.google.com/scholar?hl=hu&as_sdt=0%2C5&as_ylo=2024&q=spiritual+care&oq=

⁵ https://books.google.com/ngrams/graph?content=christian%2Cspiritual%2Cmuslim%2Cmarx%2Cspirituality&year_start=1900&year_end=2022&case_insensitive=true&corpus=en&smoothing=3

⁶ https://books.google.com/ngrams/graph?content=spiritual+care&year_start=2010&year_end=2022&corpus=en&smoothing=3&case_insensitive=false

⁷ https://books.google.com/ngrams/graph?content=spiritual+care%2C+social+work&year_start=2010&year_end=2022&corpus=en&smoothing=3&case_insensitive=false

⁸ „Such an interpretation of society would seem to call for an extension in the direction towards God. If the intellectual and moral tasks of society rest in the last resort on the free consciences of every generation, and these are continually making essentially new additions to our spiritual heritage, we may well assume that they are in continuous communication with the same source which first gave men their society-forming knowledge of abiding things. How near that source is to God I shall not try to conjecture. But I would express my belief that modern man will eventually return to God through the clarification of his cultural and social purposes. Knowledge of reality and the acceptance of obligations which guide our consciences, once firmly realized, will reveal to us God in man and society.” (Polányi 81)

⁹ Laudato 'si, 6. pont: Elődöm, XVI. Benedek szintén felhívást tett közzé, hogy „szüntessék meg a világgazdaság működési zavarainak strukturális okait és javítsák ki azokat a fejlődési modelleket, amelyek képtelenek biztosítani a környezet védelmét”.

¹⁰ Laudato 'si 128 A munkahelyek számának lecsökkenése „negatív hatással van a gazdaság szintjére is a »társadalmi tőke«, vagyis a mai polgári együttéléshez múlhatatlanul szükséges bizalmon, megbízhatóságon, a szabályok tiszteltében tartásán alapuló kapcsolatok folyamatos lepusztulása miatt”. Végeredményben „az emberi értékek mindig gazdasági értékek is, és a gazdaság működési hibáinak mindig megvan az ára az emberi oldalon is”. Ha lemondunk arról, hogy az emberekbe fektessünk be, pusztán azért, hogy nagyobb legyen a közvetlen hasznunk, az nagyon rossz üzlet a társadalom számára.

¹¹ P9_TA(2022)0278 Towards a common European action on care European Parliament resolution of 5 July 2022 towards a common European action on care (2021/2253(INI)) (2023/C 47/04)

¹² COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on the European care strategy {SWD(2022) 440 final} <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0440>

¹³ Ebben a világban jelenik meg a Technopolisz története, a határok nélküli fejlődés, a kötelesség nélküli jogok és a költségek nélküli technológiák entuziazmusával. A Technopolisz története morális központ nélküli. Mennysországot ígér a földön a technológia fejlődése által. A stabilitást és rendet közvetítő hagyományos narratívákat és szimbólumokat elhajtja, és helyette életstílusokat, technikai gyakorlatot és a fogyasztás extázisát állítja. (Harker 31.)

¹⁴ <https://katolikus.hu/cikk/ferenc-papa-beszede-az-egyetemi-es-kulturalis-élet-kepviseleihez>, 2024. 04. 09.

¹⁵ Hegel: állam-egyetemes altruizmus, polgári társadalom- egyetemes egoizmus, család-partikuláris altruizmus